

VU Research Portal

Mijn ouders migreerden om erop vooruit te gaan

Nanhoe, A.C.

2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Nanhoe, A. C. (2012). *Mijn ouders migreerden om erop vooruit te gaan: Onderwijs en de dynamische habitus Succesbevorderende factoren in de onderwijs carrière van Marokkaanse, Hindostaanse en autochtoon Nederlandse academici uit lagere sociaal-economische milieus in Nederland.* [, Vrije Universiteit Amsterdam]. Garant.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting

'MIJN OUDERS MIGREERDEN OM EROP VOORUIT TE GAAN'

Onderwijs en de dynamische habitus.

Succesbevorderende factoren in de onderwijscarrière van Marokkaanse, Hindostaanse en autochtoon Nederlandse academici uit lagere sociaal-economische milieus in Nederland.

Succesvolle onderwijscarrières van allochtonen vormen een onderbenutte informatiebron voor maatregelen ter bestrijding van onderwijsachterstanden. Met dit onderzoek is geprobeerd in deze leemte te voorzien. Dit onderzoek behandelt de vraag: *'Welke factoren hebben bijgedragen aan de opwaartse onderwijsmobiliteit van Marokkaanse, Hindostaanse en autochtoon Nederlandse academici uit lagere sociaal-economische milieus in Nederland?'*

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch vertrekpunt van dit onderzoek besproken: de Bourdieuaanse reproductietheorie. Volgens deze theorie is het onderwijssysteem gebaseerd op de middenklassenorm en gaat het bij alle leerlingen uit van de aanwezigheid van het cultureel kapitaal van de middenklasse. Leerlingen uit de lagere klassen bezitten het gewenste cultureel kapitaal vaak niet en beginnen derhalve met een achterstand aan hun onderwijscarrière.

Bourdieu gaat niet in op de invloed van etnische- of genderfactoren op onderwijsprestaties (hoofdstuk 3). Ook gaat hij niet in op maatregelen in de gelegenheidsstructuur die er op gericht zijn de reproductie van ongelijkheden te doorbreken (hoofdstuk 4). In dit onderzoek is aandacht voor de invloed van klasse, etniciteit en gender, alsmede voor de invloed van maatregelen in de gelegenheidsstructuur.

In hoofdstuk 5 zijn de deelvragen in dit onderzoek geformuleerd: Welke vormen van (1) economisch, (2) cultureel en (3) sociaal kapitaal hebben een positieve bijdrage geleverd aan de opwaartse onderwijsmobiliteit in de perceptie van de respondenten?; (4) Welke invloed hebben de etnische habitus en de genderhabitus gehad op de opwaartse onderwijsmobiliteit in de perceptie van de respondenten?; Welke factoren in de gelegenheidsstructuur hebben een positieve bijdrage geleverd aan de opwaartse onderwijsmobiliteit in de perceptie van de respondenten?

Met literatuuronderzoek (hoofdstuk 6 t/m 10) en empirisch onderzoek is gezocht naar de succesbevorderende factoren in de opwaartse onderwijsmobiliteit van Marokkaanse, Hindostaanse en autochtone academici. De respondenten van het empirisch onderzoek zijn 18 Marokkaanse, 20 Hindostaanse en 17 autochtone academici met een laag herkomstmilieu. De allochtone respondenten behoren tot de eerste generatie, waaronder zowel zij-instromers als onderinstromers. De respondenten zijn geworven via de sneeuwbal methode. Met iedere respondent is een interview gevoerd volgens de biografische interviewmethode met een topiclijst als

ondersteuning voor de interviews. Van alle gesprekken zijn woordelijke transcripties gemaakt die vervolgens als basis dienden voor de data-analyse.

In hoofdstuk 12 is gezocht naar de succebevorderende factoren in het economisch kapitaal. De verschillende visies van de groepen op de opbouw van het 'gezinsinkomen' en de financiële verantwoordelijkheidsverdeling blijken succebevorderend. Autochtonen kennen doorgaans het anderhalfverdienschap en een relatief klein kindertal wat hen in financieel opzicht een gunstigere startpositie geeft. Ouders dragen vaak een aanzienlijk deel van de onderwijskosten. Volgens de Marokkaanse respondenten is het gezinsinkomen gelijk aan het inkomen van hun vader. Maar zijzelf zijn al vroeg verantwoordelijk voor hun eigen onderwijskosten, waardoor velen onder hen vroeg starten met een bijbaan. Onder de Hindostaanse respondenten leveren verschillende gezinsleden een bijdrage aan het gezinsinkomen. Oudere siblings zijn vaker (gedeeltelijk) verantwoordelijk voor jongere siblings.

De allochtone respondenten hadden ook inkomsten uit bijbanen nodig voor hun studiekosten en het levensonderhoud. Daarnaast ontbrak het velen onder hen aan een studieruimte, studierust en een computer in het ouderlijk huis. Bibliotheken boden in dergelijke situaties een uitkomst. Soms was een zelfstandige woonruimte een oplossing. Maar zelfstandig wonen is geen gewoonte onder Marokkanen en Hindostanen. Uitzonderingen zijn vaak het gevolg van langdurige conflictsituaties, migratie zonder ouders of een voorgenomen huwelijk.

De studiefinanciering was voor de meeste respondenten een basisvoorwaarde om te studeren. Velen hadden ook een rentedragende lening nodig. Het waren vooral de Marokkaanse respondenten die een lening wegens religieuze overtuigingen meden.

De ID-banen waren eveneens succebevorderend, door de combinatie met een betaalde opleiding. Met name voor degenen die op latere leeftijd naar Nederland kwamen of vrouwen die pas op latere leeftijd de mogelijkheid hadden om hun onderwijs carrière (weer) op te pakken.

Hoofdstuk 13 behandelt het relevante culturele kapitaal van de respondenten. De belangrijkste succesfactor is dat onderwijs een prominente plaats geniet binnen de opvoeding. Het behalen van onderwijskwalificaties was voor nagenoeg alle mannen een opvoedingsdoel. De ambities per bevolkingsgroep verschillen over het algemeen in de richting en het niveau dat voor zonen nagestreefd werd. Waar autochtone ouders maatwerk nastreefden, ambieerden allochtone ouders het hoogst haalbare, wat aanvankelijk hoger was dan hun eigen onderwijsniveau. Academische onderwijskwalificaties behoorden voor ouders van alle respondentengroepen vaak niet tot de geambieerde doelen, omdat ze niet haalbaar geacht werden of omdat ouders niet bekend waren met de lange termijn opbrengsten.

Genderverschillen bestaan onder alle drie de respondentengroepen, hoewel in verschillende gradaties. Onder de autochtone respondenten zijn genderverschillen

leeftijdsgebonden. De vrouwen die jonger zijn dan 45 jaar zijn evenals de mannen opgegroeid met de boodschap dat zij zich middels onderwijs moeten ontwikkelen en ontplooiën. Maar de eerste generatie Marokkaanse en Hindostaanse vrouwen kregen van hun ouders en familie als primaire doelstelling dat zij zich dienen voor te bereiden op hun rol als huisvrouw en moeder. Onderwijskwalificaties waren in de ogen van hun ouders vooral een 'noodvoorziening' voor dochters, wanneer deze onverhoopt alleen zouden komen te staan. Hindostaanse vrouwen worden vaker door hun ouders gesteund in hun onderwijsdeelname dan de Marokkaanse vrouwen. De (academische) onderwijs carrière van Marokkaanse vrouwen gaat vaker gepaard met beschadiging van belangrijke relaties en afname van huwelijkskansen.

De ambities van ouders worden hoger naarmate zij beseffen dat hogere onderwijskwalificaties ook voor hun kinderen haalbaar zijn. De veranderingen in de ambities voor dochters zijn groter dan die voor zonen. Onderwijssucces wint geleidelijk aan terrein in de opvoeding, maar komt niet in plaats van andere opvoedingsdoelen. Het huwelijk wordt wel uitgesteld voor onderwijsdoeleinden; van dochters wordt echter wel verwacht dat zij ook aan de succesdefinities van huisvrouw en moeder voldoen, met alle bijbehorende taken. Ondanks deze zware belasting van vrouwen hebben de herkomstgezinnen van de allochtone respondenten in een relatief kort tijdsbestek (vergeleken met autochtonen) een enorme emancipatieslag gemaakt. De opvoedingsdoelen en de veranderingen in de opvoedingsdoelen hebben direct invloed op de steun vanuit het herkomstmilieu. Bekendheid met de mogelijkheden, bij zowel de leerlingen als hun herkomstgezinnen, blijkt dan ook een succesfactor in de onderwijs carrière van zowel mannen als vrouwen. Daarenboven blijkt de acceptatie door het herkomstmilieu van meer succesdefinities dan alleen die van huisvrouw en moeder, eveneens een belangrijke succesfactor binnen de onderwijs carrière van vrouwen.

Hoofdstuk 14 behandelt de succesbevorderende factoren in het sociaal kapitaal. Binnen het herkomstmilieu zijn ouders, siblings en overige familieleden van belang. De bijdrage van de allochtone ouders was vooral gelegen op het emotionele vlak. Voor veel respondenten was het van grote waarde dat minimaal één van de ouders een onderwijs carrière heeft aangemoedigd. De directe praktische inbreng van allochtone ouders, bleef echter zeer beperkt. Waar allochtone ouders wel pogen het vervolgdvies om te buigen, slagen zij daar zelden in. Zij worden vaak overruled door leraren en weten hun weg niet te vinden binnen het onderwijssysteem om alsnog mobiliteitskansen voor hun kind(eren) te creëren.

De ouders van de autochtone respondenten waren juist kritische gesprekspartners voor leraren en stelden het definitieve selectiemoment vaak uit, ook wanneer zij het eens waren met het vervolgdvies van de basisschool. Dit blijkt een belangrijke succesfactor.

Marokkanen en Hindostanen verwijzen vaak naar siblings en familieleden als bron van positief sociaal kapitaal. Siblings nemen opvoedingstaken van hun ouders over en vergezellen ouders bij gesprekken op school, waarin zij kritischer optreden dan hun ouders. Siblings stimuleren onderwijsprestaties, zijn rolmodellen en wakkeren competitiegevoelens aan. Zij plaatsen de lat hoger dan hun ouders.

Andere familieleden fungeren onder Marokkanen en Hindostanen als informatiebron, rolmodel en uitdragers van een norm. Onderwijskwalificaties worden na het verstrijken van de verblijfsperiode in Nederland ook wel inzet van competitie binnen families en de eigen gemeenschap.

Ook een ander onderscheid blijkt uit het onderzoek: autochtone ouders zijn ondersteunend in de route die kinderen kiezen. Zij creëren keuzemogelijkheden door deuren te openen, zodat kinderen hun eigen weg in het onderwijssysteem kunnen kiezen. Allochtone netwerken zijn sturend binnen de hen (beperkt) bekende mogelijkheden. Ouders, siblings en familienetwerken creëren randvoorwaarden, zodat kinderen de onderwijsdoelen kunnen behalen, die door de familieleden voor hen gesteld zijn. De respondenten noemen beide ondersteuningsmethoden als succesbevorderend, hoewel de methode van de allochtone ouders – die sturender is – vaker geassocieerd wordt met sociale druk.

Buiten het herkomstmilieu zijn docenten, medeleerlingen en andere *peergroups* belangrijke bronnen voor sociaal kapitaal. Docenten behoren voor alle drie de respondentengroepen tot belangrijk sociaal kapitaal. Uit dit onderzoek blijken specifiek de informatie omtrent vervolgmogelijkheden, begeleiding, aanmoediging, waardering en het vertrouwen van docenten bij te dragen aan het creëren en het najagen van hogere onderwijsambities bij leerlingen. Ook de extra investeringsbereidheid en een outreachende werkwijze van docenten blijkt succesbevorderend. Uit het onderzoek blijkt ook een duidelijk positief effect van hoge leerkrachtverwachtingen. Docenten dragen bovendien bij aan een positief onderwijsklimaat en het welbevinden van leerlingen.

De rol van docenten blijkt van groter belang voor allochtone leerlingen, omdat deze in het thuismilieu doorgaans minder informatiebronnen hebben en vaker waardering voor hogere onderwijskwalificaties missen. Voor hen blijkt ook extra investering van docenten belangrijk, bijvoorbeeld ter voorbereiding op de doorstroom naar hogere onderwijsvormen of voor de verwerving van de Nederlandse taal. Daarnaast is een outreachende benadering van docenten naar ouders toe een succesfactor. Hiermee creëren docenten ruimte voor leerlingen, vooral voor Marokkaanse meisjes, om zonder conflictsituaties te studeren.

Maar docenten kunnen ook negatief sociaal kapitaal zijn. De allochtone respondenten hebben, vaker dan autochtone respondenten, te maken met vooroordelen en aannamen van docenten die leiden tot onder advisering en beperking van onderwijskansen. In combinatie met de beperkte kennis en inspraak van allochtone ouders en de steeds beperktere stapelmogelijkheden kan deze rol van docenten

verstrekken gevolgen hebben. Vooroordelen en verkeerde inschattingen bij het geven van een vervolgdadvies voor het voortgezet onderwijs, zijn ongewenst, doch niet altijd te voorkomen. Zeker niet wanneer de leerling een nieuwkomer is aan het begin van een acculturatieproces, waarbij het voor docenten moeilijk is om passende vervolgdadviezen te formuleren. Doorverwijzing naar gecombineerde brugklassen stelt de definitieve selectie uit en is hierdoor een belangrijke succesbevorderende factor. Daarnaast bieden stapelrouten een herstelmogelijkheid bij onder advisering.

Zowel medeleerlingen als andere *peer groups* zijn van belang voor de onderwijs carrière. Positieve sociale contacten met medeleerlingen dragen bij aan het welbevinden op school en de studiemotivatie. Medeleerlingen zijn daarnaast bron van informatie en hulp, en partners voor lesinhoudelijk discussies. Medeleerlingen vertonen ook voorbeeldgedrag. De samenstelling van klassen blijkt van belang voor het aanleren van de taal (hantering), normen, gedragingen en omgangscoden. De bevindingen in dit onderzoek ondersteunen de hypothese dat een zekere mate van aanpassing aan de heersende middenklassecultuur onderwijs succes bevordert. Maar aansluiting bij medeleerlingen met een vergelijkbaar herkomstmilieu blijkt eveneens succesbevorderend. Belangrijke voorwaarde hierbij is dat de opwaartse onderwijsmobiliteit als een gezamenlijke doelstelling wordt gedragen in zowel de ambities als het studiegedrag.

Peer groups zijn ook negatief sociaal kapitaal geweest. Ruim de helft van de Marokkaanse respondenten en enkele Hindostaanse respondenten ervoeren uitsluiting door autochtone medeleerlingen. De autochtone respondenten stuiten vooral op universiteiten op aansluitingsproblemen. Waar allochtone respondenten aansluiting zochten bij andere (allochtone) leerlingen en studentenverenigingen, maakten autochtone leerlingen, ondanks goede onderwijsprestaties, vaker een overstap naar of een combinatie met een hbo-studie waar zij wel aansluiting vonden bij medeleerlingen. Er is dus een verschil in strategie tussen allochtonen en autochtonen, maar beide strategieën resulteren in een studienetwerk. Mogelijkheden om eigen studienetwerken binnen de onderwijssetting op te richten blijken succesbevorderend.

Uit de interviews komt een succesfactor naar voren, die niet direct geplaatst kan worden onder één van de drie kapitaalvormen. Het gaat om een persoonlijke eigenschap die benoemd kan worden als 'eigen kracht'. Het gaat hier om de eigen wil van respondenten, om de veerkracht en het doorzettingsvermogen om in eigen ambities te volharden. Het is deze eigenschap die verklaart waarom het ene individu in vergelijkbare omstandigheden wel doorzet om uitdagingen te overwinnen en door hem/haar gestelde onderwijsdoelen te bereiken en de ander afhaakt. De eigen kracht verklaart ook waarom enkele Marokkaanse vrouwen - tegen alle verwachtingen in hun herkomstmilieu in - kozen voor een onderwijs carrière, wat voor hen betekende dat zij op andere fronten een hoge prijs betaalden.